

LASSÚ NYILVÁNOSSÁG

Molnár Csilla

molnarcsilla@hotmail.com

DOI: 10.20520/JEL-KEP.2020.2.119

Absztrakt

A tanulmány egy kortárs társadalmi-kulturális jelenség, a tudatosan választott lassúságot értéként elismerő, és e köré szerveződő Slow-mozgalom néhány sajátosságát tekinti át a nyilvánosság összefüggésében. Ennek jegyében a Slow-mozgalom eredetét, a digitális technológiához való viszonyát, valamint esztétikai és etikai összefüggéseit igyekszem sorra venni. Mindezek nyomán próbálok meg összegezni a lassú nyilvánosság néhány jellegzetes vonását.

Kulcsszavak

időkezelés, lassúság, bevonódás, tapasztalat, mediatizáció

SLOW PUBLICITY

Csilla Molnár

Abstract

This study aims to review the peculiarities of the Slow movement, which is a contemporary social and cultural phenomenon advocating slowing down life's pace, as it relates to publicity. It intends to give an overview of the Slow movement's origin, its relation to digital technology, and its interrelations with aesthetics and ethics. According to these, I will try to summarize some of the main features of slow publicity.

Keywords

time management, slowness, involvement, experience, mediatisation

LASSÚ NYILVÁNOSSÁG

Molnár Csilla

Bevezetés

Írásomban a nemzetközi *Slow-mozgalom* feltűnését, színtereit és az ezekhez kapcsolódó nyilvánosságformákat tekintem át, mutatom be. Munkám címe is erre utal, célja ebben a formában a figyelemfelkeltés, hiszen, ha nagyon pontosak akarunk lenni, lassú nyilvánosságokról lehetne inkább beszélni. E nyilvánosságok közös jegye, hogy valamilyen Slow-célt szem előtt tartva használják őket a ráhatás, a befolyásolás céljából. A nyilvánosság kifejezést kiindulópontként a média nyilvánosságánál tágabb értelemben használom. A fogalom alatt a nyilvánosságteremtés- és fenntartás mintázatait és gyakorlatait értem, a társadalmi cselekvés, ezen belül a stratégiai cselekvés értelmében. (Habermas 2011)

Legyünk akár kívülállók, akár elkötelezettek, a közös vagy rokon értékrend és cselekvés nyomán ismerhetők fel és kapcsolhatók össze a különféle társadalmi gyakorlatokhoz kötődő, törekvések, közösségek, színterek. Ebben az értelemben a nyilvánosság mint reprezentáció a Slow jegyébe sorolható közösségek képviselőiként is értelmezhető, ezen belül a médiaszövegek általi képviselői médiareprezentációnak feleltethető meg. (Hartai 2015) „A lassú média közösségi média, amely körül eleven közösségek alakulnak ki” – ahogyan a *Slow Media Manifesto* készítői fogalmazzák kiáltványuk bevezetőjében.¹

Gondolatmenetem is a fentebb körvonalazott felépítéshez igazodik, a Slow eredetéről készített rövid áttekintést a Slow-mozgalom és a nyilvánosság néhány lehetséges kapcsolatát bemutató rész követi. A következőkben javaslatot teszek arra, hogy a bemutatott mozgalom milyen kommunikációs modellek szerint értelmezhető relevánsan. Végül pedig amellet érvelek, hogy a Slow napjainkban a későmodern társadalmak időkezelésének összetett és alternatív eljárásmodozataként értelmezhető, ennek minden következményével.

Modernség és időkezelés

A modern társadalmakban a munkavégzés köré szerveződő élet napi ritmusának a minél pontosabb időbeosztás szolgál alapul. A gazdaság az ipari forradalomtól kezdődően a technológia fejlesztésére alapuló termelékenység-központú tevékenységként jellemezhető, amely a huszadik századra az élet mind több területét vonta be abba a folyamatba, amely csak az állandó gyorsulással összefüggésbe hozható jelenségeket ismerte el értékként. (Polónyi 2007) A munka és a napi élet ritmusa mellett az idők során a kommunikáció világa is olyan újabb és újabb eszköztárral gyarapodott, amely lehetővé tette az egyre növekvő sebességet. A technológiai alapú médiáknak ez a jellemzője azonban nem szemlélhető úgy, mint ami meghatározta volna

---

¹ <http://en.slow-media.net/manifesto>

a kultúra és a kommunikáció folyamatait. Ezzel szemben hatványozott ütemű terjedése, használatbavétele az ipari társadalom mint növekvő sebességet, gyorsuló élettempót értéké-
ként elfogadó kultúra befogadókészségére, tehát egy már meglévő igényre épült.

A társadalmilag intézményesült időképzet mint szimbólum és mint a mindennapi élet elemeit kezelni hivatott technika is annak a civilizációs folyamatnak az alapvető eleme, amelynek során a társadalmi habitus az egyéni személyiségstruktúra részévé válik. Felnövekedésünk során így saját természetünk részeként éljük meg az idő áramában bekövetkező történéseket. (Elias 1990) Azonban ez a folyamat nemcsak az alkalmazkodás törekvését, hanem a szembeszegülés készítését is magával hozhatja, a pontosság kényszerét mindig ellentételezheti a pontatlanságra való hajlandóság. Minden társadalmat, társadalmi állapotot az időkezelés kizárólag rá jellemző technikája alapján is megkülönböztethetünk egymástól. Továbbá az időkezelés különféle módjai az egyének közötti, illetve a társas kapcsolatok szervezésének is eltérő kapcsolati szövedékét jelenthetik. Elias nyomán azt mondhatjuk, az időérzékenység a civilizációs folyamat tünete. Ez jelentheti azt, hogy megnő az elvárás az idő egyre pontosabb és aprólékosabb beosztására, valamint azt is, hogy megnő az időben gyorsuló folyamatok szerepe és száma az adott társadalomban, és ezt növekvő elfogadottság kíséri. Ugyanakkor az időkezelés vonatkozhat arra a készítésre is, amely egyre többekben jelentkezik, és a minden téren jelentkező gyorsulás ellen próbál meg aktívan fellépni, lassítva azokat a folyamatokat, élettevékenységeket, ahol a gyorsulást szükségtelenné, vagy egyenesen veszélyesnek ítélik meg.

A Slow-jelenség eredete

A huszadik század végére a legiparosodottabb jóléti társadalmakban, ahol leginkább jelentkeztek a gyorsaságra alapuló életszervezés ellentmondásai, és ahol a gazdasági és kulturális központok a világvárosokban összpontosultak, megjelent a Slow-mozgalom. Első formája a Slow Food volt, amelyet Carlo Petrini olasz séf alapított 1986-ban egy Róma központjában megnyitott gyorsétterem miatti tiltakozásként. A Slow Food azóta világmozgalommá nőtte ki magát, és egyre szélesebb körben igyekszik terjeszteni nézeteit. Ennek eredményeként az élet számos területén jelent meg a Slow értékei köré épülő kezdeményezés (*Slow Health, Slow Travel, Slow Parenting, Slow Work, Slow Fashion, Slow Media* stb.).

A Slow terjedése két körülménnyel alapvetően összefügg. Egyrészt a posztindusztriális társadalom megjelenésével, amely olyan társadalmi bázist feltételez, amelynek tagjai képesek kritikusan reflektálni az egyre gyorsuló későmodern élet okozta problémákra, és képesek alternatív értékmintákat kialakítani. Másrészt azzal az anyagi és társadalmi státusz tekintetében fennálló szabadsággal és cselekvési térrel, amelyben ezek az alternatív értékek megvalósíthatók. (Inglehart 1998) A Slow kezdeményezőinek egyik alapvető felismerése az volt, hogy a gyorsaság korábbi, modern kultusza háttérbe szorított olyan értékeket, amelyek a lassúsággal hozhatók kapcsolatba. Ilyen értékek a nyugalom, a megfontoltság, az intuitív irányultság, és az ezek nyomán ígérkező tartalmasabb élet. Ennek megfelelően a lassítás a minőség elvét és annak gyakorlati megvalósítását ígéri a mindennapok során. Olyan törekvésekről van szó, amelyek azzal teszik magukat vonzóvá, hogy nem az iparosodás előtti állapothoz való visszatérést hirdetik, nem utópiákat alkotnak, csupán alternatívákat kínálnak. Alternatívákat a meglévő és egyoldalúan gyorsaságelvű későmodern életvilág kiegészítésére olyan elvekkkel és gyakorlatokkal, amelyek jobbá tehetik az élet minőségét. Ahogy Carl Honoré fogalmaz *A lassúság dicsérete* című könyvében: „a Slow-világ alapjában véve életmódforradalom” (Honoré 2014: 18). A Slow-mozgalom kapcsolódik a globalizációkritikához is, hiszen eszerint a jobb élet alapja a munka, a termelés és a fogyasztás kontrollálása, ésszerű mértékben történő művelése.

A Slow-Food gyakorlata ennek megfelelően összekapcsolódik az ökológiai gazdálkodás és a lokalitás támogatásával. Az sem véletlen, hogy a Slow-mozgalomnak ez a legelső és leginkább elterjedt változata Olaszországból ered. Hiszen itt – a többi mediterrán országhoz hasonlóan – az ételek és az étkezés minősége iránti igény és figyelem a kultúra része maradt a modernizáció ezzel szemben ható tendenciái ellenére is. Kezdeményezéseik nyomán számos ország nagyvárosaiban is újra megjelentek a helyi sörfőzdék, a kis pékségek, a hagyományos termelői piacok. A Slow-Food gyakorlat része továbbá az otthoni főzés pártolása természetes alapanyagokból és az étkezés nyugodt, meghitt jellegének erősítése.² Köszönhetően annak, hogy világszerte széleskörű nyilvánosságot tudtak teremteni törekvéseiknek, a homogenizálódás és a globális élelmiszeripar által okozott károk ellenében több száz, feledésre ítélt helyi ételt, növény- és állatfajtát mentettek meg a teljes eltűnéstől Olaszországban, majd számos más országban is az *Ark of Taste* program keretében. A Gasztronómiai Tudományok Egyeteme (*University of Gastronomic Sciences*) piemonti iskolájához hasonlóan, ahol a gasztronómiai ismereteket multidiszciplináris képzés keretében lehet elsajátítani, a program az idők során intézményesült. A *Salone del Giusto* pedig a Slow Food két évente, Torinóban megrendezett seregszemléje, ahol felsorakoznak a képviselők a helyi termelőiktől kezdve profi séfektől és egyfajta nemzetközi vásár keretében, íz-műhelyeket, borkóstolókat, íz-színházakat és egyéb kapcsolódó eseményeket tartanak. (Petrini 2001)

Carl Honoré fent hivatkozott könyvében sorra veszi az általa világmozgalomnak tekintett Slow-mozgalom egyes területeit, az ott működő csoportokat, azok kiemelkedő képviselőit. A Slow-Food mozgalom központja, az olasz Bra városa egy másik lassú mozgalom, a *Citta Slow (Slow Cities)* egyik alapítója is lett további három olasz településsel 1999-ben. Ezekhez azóta számos város csatlakozott, amelyek megfelelnek az új mozgalom ötvenöt alapelveinek. Az alapelvek között „szerepel például a zaj és forgalom csökkentése; a zöldövezetek és gyalogterületek növelése; a helyi gazdák és boltok támogatása, olyan piacok és éttermek létrehozásával, amelyek az ő termékeiket értékesítik; olyan technológiák bevezetése, amelyek óvják a környezetet; a helyi esztétikai és étkezési tradíciók megőrzése; a vendéglátás szelleme és a jószomszédi viszony ápolása”. (Honoré 2014: 68.) Mindezek az ötvézezer főnél nem nagyobb városokra érvényes feltételek, a nagyvárosok leginkább az ottani élet stresszének és rohanásának mérséklésével vehetnek példát tőlük. A további, szerteágazó következmények közé számítható a vidéki élet felértékelődése, a lakóövezetek kialakítása iránti nagyobb figyelem, vagy a gépjárművek városi forgalmának szabályozása. Újra feléled az a tendencia, amely már a 19. században megjelent, hogy a városokat élhetőbbé tegyék, például üzleteket, szolgáltatóhelyeket, közösségi tereket hoznak létre a régi belvárosokban és az elővárosokban.

Honoré külön fejezetet szentel könyvében a Slow-gondolkodásnak, amely a lazításra való képességgel kezdődve a megnyugvás, lecsendesedés iránti törekvésen át a különböző meditációs technikákig és egyéb, többnyire távol-keleti eredetű gyakorlatsorokig vezet. Külön-külön kitér a Slow-megközelítésre az alternatív gyógyászatban, a párkapcsolatokban, a munkaidő szervezésében vagy a gyermeknevelésben. Ezek alapján úgy tűnik, hogy a Slow-mozgalom nem érvényesíthető mindenütt egyformán. A munkaidő vonatkozásában, szervezeti-intézményes keretek között inkább gesztusértékű jelenségekre korlátozódik mindez. A lassúság igazán olyan területeken érvényesíthető gyorsan és látványosan, mint a személyes kapcsolatok, illetve a szabadidő eltöltésének különféle módjai: kertészkedés, olvasás, zenehallgatás. Azonban tartósan fennálló közösségek, intézmények, szinte egész ágazatok is szerveződhetnek világszerte a lassúság értéke köré, ahogyan azt a Slow Food példája is mutatja. Ezt igazolja, hogy hazai viszonylatban is ez a legtagoltabb, legnépszerűbb, legismertebb oldala a Slow-mozgalomnak.

---

² https://www.slowmovement.com/slow_food.php

A Slow és a nyilvánosságteremtés

A nyilvánosság olyan kulturális konstrukcióként értelmezhető, amely folyamatosan alakul, mert állandó hatalmi küzdelem színtere, ahol kategóriák és definíciók segítségével legitimálják a normák, értékek, reprezentáció módjait. (Hartai 2015.) A Slow ebben az összefüggésben a nyilvánosságteremtés olyan eljárásának tekinthető, amelyet többféle legitimációs eljárással alapoztak meg. Az egyik ilyen a Honoré-könyvnek is alapjául szolgáló érvrendszer, amely szerint a jóléti társadalmak világvárosaiban élők életminőségük javítása érdekében a sebességre, rohanásra, növekedésre és stresszre orientált világukban be kell, hogy építsenek másféle, lassú értékeket is. Ezen értékek egy részét a premodern életformából, más részét a korai modernség kritikájának hagyományából (európai és amerikai romantikusok), illetve az Európán kívüli kultúrák tradícióiból, gyakorlataiból veszik. (Iyer 2014) Hazai viszonylatban ez megfeleltethető annak is, amikor a Kárpát-medence tradicionális, olykor archaikus kulturális gyakorlatait gyűjtik és elevenítik fel.

Ez az alapozásmód a személyes életvitel és a személyközi kapcsolatokat, kisebb közösségek képviselte minőségre helyezi a hangsúlyt, amely területeken napjaink kommunikációs technológiáját csupán eszköztárnak tekintik. Eltérő ettől a lassúság felértékelésének technológiai determinizmusból merítő szemlélete, amelyet – mások mellett – Nicholas Carr képvisel. Ő az internet – különösen a Google által biztosított – információáradatának gondolkodásleépítőként címkézett hatását állítja szembe az olvasás tradicionális, lassú, és mentálisan fejlesztő jellegével. Carr egyenesen úgy véli, hogy „ahogy a technológiák saját magunk kiterjesztésévé válnak, mi is a technológiáink kiterjesztésévé leszünk” (Carr 2014: 263). McLuhan nyomán arra a következtetésre jut, hogy eszközeink a végén eltompítják azt a testrészüket, amit felerősítenek. A technológia általi mesterséges meghosszabbítás révén elhatároljuk magunkat a felerősített résztől és annak funkcióitól. Így elveszítjük a közvetlen kapcsolatot azzal a tárgyi környezettel, amelynek eredendően részei lennénk. A szerző szerint a technológia hatalmának elfogadásáért fizetett ár, „az áldozat a szellemi technológiák esetében különösen nagy lehet. Az elme eszközei felerősítik, másfelől pedig eltompítják a legintimebb és a legemberibb, természetes képességeinket – az érvelést, az észlelést, az emlékezést és az érzést” (Carr 2014: 265). Az óra és a térkép válik nála annak metaforájává, ahogyan a modern korban uralni kezdtük a világot, de ezek természetes életritmusunk és tájékozódási képességeink háttérbe szorítását is jelentették. A hivatkozott számos empirikus kísérlet nyomán Carr arra a következtetésre jut, hogy ha a problémamegoldás és a mentális, kognitív feladatok terhet a számítógépre hárítjuk, akkor csökkentjük elménk erre való képességét. Az internet, a web nemcsak nagyságrendekkel több információt tesz hozzáférhetővé, hanem egyúttal meg is szűri ezeket, kialakítja számunkra azok fontossági sorrendjét. Az egyre kényelmesebb eszköztár háttérbe szorítja a tudatos ügyesség, a személyes kezdeményezés, a kreativitás érvényesítésének lehetőségeit. Ezen túl a fő probléma itt is az időhöz való viszony, az az idő, amely nélkülözhetetlen a szemlélődéshez, a nyugodt ítéletalkotáshoz, az empátiához, a másokkal való érzelmi és morális kommunikációhoz. Ennek hiányában „emberi érzékenységünk és emberi karakterünk lassan erodálódik” (Carr 2014: 278).

Ez felfogásmód hasonló ahhoz az amerikai eredetű 'Long Now' mozgalom által képviselt szemlélethez. Ezt Stewart Brand (2001) a technológiai fejlődés által megvalósuló exponenciálisan gyorsuló idő és az emberi létezés és kulturális gyakorlatok által képviselt, aritmetikusan megélt és kifejezhető idő közötti különbségnek nevezi. Ebben az értelmezésben a szingularitás metaforája képviseli azt a negatív hatást, amelyet a technológiai fejlődés öngyorsító paradigmái fejtenek ki az emberi életre, és mindennek eredménye aztán egyfajta torzulás és szétesés lesz. A mozgalom létrehozta a Long Now Alapítványt, amely e szemléletmód

jegyében fogant, egyszerre szimbolikus és konkrét projekteket szervez. Az első a 10 000 éves óra projektje volt, de indult kezdeményezésük a 100 éven belül kihalt nyelvek rögzítésére vagy hosszú távú fogadások tételére is.³

A lassúság a fentiek nyomán olyan érték kategóriának vagy paradigmaticus elvnek tekinthető, amely látszólag egyszerű javaslatnak tűnik. Ezzel együtt úgy vélem, alkalmas lehet arra, hogy egy új nyilvánosság gyakorlata szerveződjön köré. A lassúság elve révén újratematizálódhatnak, illetve újrakontextualizálódhatnak alapvető kérdések mint az életmód, a jó élet, az emberi képességek kiteljesedése vagy akár az emberiség jelene és közeljövője. A Slow-mozgalmak számos országban megjelentek az elmúlt három évtizedben. Közös jellemzőjük, hogy nincs központjuk, vezetőjük, és nem kötődnek politikai párthoz, ideológiához. A különböző csoportok eltérnek abban, hogy vagy főként egy bizonyos területre fókuszálnak, mint a Slow Food, vagy olyasféle, egyszerre konkrét és szimbolikus megoldásokra töreksznek, mint az amerikai Long Now Foundation.

A Slow-mozgalom magyar vonatkozásai is számottevők. Az ökofalu mozgalomtól a „kézműves” étel- és italkészítésen át, az ezekhez kapcsolódó értékesítési hálózatok kiépüléséig és a társadalmi és online térben való részvételig sokféle ágazó hazai jelenségkör konkrét bemutatására azonban a terjedelem és a kifejtés korlátai miatt ebben az írásban érdemben nem térek ki⁴.

A különbségek ellenére a közös vonások meghatározóbbak, nevezetesen a lassítás/lassúság-mozgalmak a médiát, köztük az internetet, a weboldalakat a nyilvánosság egyik eszközeként használják. Nyilvánosságteremtő eljárásaik között – alapelveikhez igazodva – a legfontosabb a személyes jelenlét; a tevékenységekbe való bevonódás és a társadalmi-kulturális térben történő aktív részvétel. Ahogy Andok Mónika fogalmaz Charles Taylor nyilvánosság-elmélete nyomán, „A társadalmi nyilvánosságot semmi sem alapozza meg azon cselekvésen kívül, melyeket e szférán belül végzünk.” (Andok 2016: 131)

A lassúság paradoxonja

A lassúság paradoxonja, hogy a megjelenését követően viszonylag gyorsan terjedni kezdett. Ennek során az eredeti, szűkebb jelentésösszefüggésből kilépve egy meglehetősen széles társadalmi legitimitációt nyert. Vagy úgy is fogalmazhatunk, hogy a későmodern ipari társadalmak negatív tendenciáival kapcsolatos kritikus álláspontok nyilvánosságaként szerzett olyan szélesebb körű jelentést, amelynek érvényességét a mindennapi tapasztalatok igazolják és ismételten megerősítik. Az itt tárgyalt jelenségkör esetében a már említett legitimitáció nem csupán értelmi és érzelmi elfogadást jelent, hanem a tapasztalatoknak azt a kitüntetett szféráját is magában foglalja, amelyet *esztétikaként* ismerünk fel. Az ilyen típusú tapasztalatoknak a vonzereje összefügg intenzitásukkal, az irántuk támasztott, minden létező kultúrában megtalálható igénnyel, valamint a számukra a kultúrán belül biztosított hellyel. (Maquet 2003) Úgy vélem, hogy ez az antropológiai irányultságú megközelítésmód is részét képezi az esztétikai gondolkodás nagy fordulatának, amely a közelmúltban ment végbe. Ennek egyik meghatározó eleme az érzéki tetszés a mindennapokban való jelenlétének (felismerésén, az élettől különváltként tekintett, az intellektuális szemlélet kizárólagos körébe utalt esztétikai szféra paradigmájának érvényt veszítésén is alapul. Ez a jelenség párhuzamos a Slow-mozgalom feltűnésével, és közös kiváltó okuk a posztindusztriális társadalom változásaira nyújtott kritikai reflexió.

³ A Long Now Foundation honlapja: <http://longnow.org>

⁴ A <https://slowbudapest.com> a vonatkozó hazai mozgalmak egyfajta gyűjtőoldalának tekinthető, amely a további tájékozódások kiindulópontjaként is jó szolgálatot tesz.

Ezek az újabb esztétikai felfogások hangsúlyozzák a közvetlen emberi, személyközi viszonylatok jelentőségét, sőt meghatározó szerepét az esztétikai tapasztalat létrejöttében, mint Nicolas Bourriaud *Relációesztétika* (2007) című könyvében. Illetve a testet korábban méltatlanul háttérbe szorító koncepcióknak letűnése nyomán a test mint az esztétikai tapasztalat közege új jelentőségre tesz szert. Utóbbit Richard Shusterman dolgozta ki az általa szómaesztétikának nevezett új paradigmában. Schusterman 25 éves múltira visszatekintő, világszerte elismert sikerei nem véletlenek. Az amerikai filozófus koncepciója a test, és a hagyományos, klasszikus esztétikai kategóriák meg nem felelése nyomán az életművészet kérdéséig vezetnek, és annak új lehetséges gyakorlatait hirdetik. Az érzékiségnek ezen fentebb vázolt átértelmezése – karon fogva az ipari társadalomról kialakított morális meggyőződéssel – vissza-utal bennünket a lassúság geneziséhez, amely így mind morálisan, mind esztétikailag is értékekkel felruházott gyakorlatok alapjául szolgál a továbbiakban. Az érzéki tapasztalat rehabilitációjával és az esztétikaival ez esetben együtt járó morális érték felismerésének jelentőségével – amely így súlyt ad a cselekvéshez is, de a cselekvő személyének is – megerősíti azt a ritkán elnyerhető felismerést, hogy ami most szép volt számunkra, az még egyúttal jó is volt (Shusterman 2015). Ennek az öröme és intenzitása adja meg a lassúság újabb keletű felértékelődését, amely az ember régi vágyát, a morális és az érzéki tapasztalat/ítélet együttes megélésé/meghozása iránti igényt egy erre nyitott közösség tagjai számára elérhetővé teszi az új nyilvánosság(ok) színterein.

Lassú nyilvánosságok – identitás, kommunikáció

A Slow-mozgalmak eddig bemutatott vonásai karakteres, céltudatos és konkrét jelleget mutatnak. Ugyanakkor az is látható, hogy a rokontörekvések idővel összekapcsolódhatnak, és egymást támogató mozgalmakká alakulnak át, amelyek tartós fennmaradásához nyilvánosságra is szükség van. Ahogy erre fentebb már utaltam, a Slow valamely formájában való részvétel személyes jelenlétet, konkrét színtereket és testi-fizikai bevonódást is feltételez, miközben a mozgalom fenntartása a napjainkban elterjedt digitális kommunikációs eszköztár széleskörű igénybevételével történik. Az internet használatához kapcsolják a deterritorizáció jelenségét a nyilvánosságban, illetve, hogy a hálózati kommunikáció összekapcsol egymástól térben távol álló csoportokat. A Slow-mozgalom esetében úgy vélem, úgy valósul meg a szét-szórt, a világ számos pontján megtalálható résztvevők összekapcsolása a virtuális és a valós térben, hogy eközben megőrzi az általa fenntartott nyilvánosság lokális funkcióit. Sőt, a hivatkozott példák, a lokális adottságok védelme, esetünkben az egyik jellegadó, meghatározó feladatkör is egyben. Az itt tárgyalt összefüggésben a lokalitás preferálása térbelileg megfeleltethető annak, amit a lassításra való törekvés jelent az idő vonatkozásában.

Másik oldalról viszont a Slow nem tekinthető napjaink valamiféle teljesen egyedülálló ellenkulturális mozgalmának, hiszen például rokonítható vele a design – elsősorban a viselet, az eszközök és a hozzájuk kapcsolódó stilizált tárgyi eszköztár – területén megjelent irányzat, a steampunk is. A steampunk ironikus felhangja onnan adódik, hogy az iparosodás korábbi korszakából, elsősorban a 19. század technikai-technológiai-ipari jelenségeinek, megoldásainak köréből meríti formai világát. Utalásrendszere napjaink technológiájával szembeni attitűdjének kifejezése, illetve a korszerű technológia eszközeit olyan stílusú dekoratív elemekkel vonja be, amelyek eredetileg tisztán funkcionálisak voltak (réz és fa felhasználása, rugók, csapok, fogaskerekek, analóg műszerek, csövek stb.).

Tágabb összefüggésben a Slow rokonságot mutat olyan kortárs jelenségekkel is, mint a nosztalgia, a retro korunkbeli változatai. Míg azonban ez utóbbiaknak a köre a személyes emlékezet által érintett múlt iránti vonzalom és érdeklődés területére szorítkozik, és a megőrzés, felidézés, konzerválás jellemző rá, tehát egy sokkal korlátozottabb tevékenységként jellemezhető, addig a lassúság-mozgalom életforma, amely a résztvevő aktív bevonódását feltételezi.

Hazai viszonylatban a kézműves mozgalmak, illetve az ezzel rokonítható, további hagyományörző szubkulturális gyakorlatok is felidézhetők ezzel összefüggésben. Résztevőik tudatos, reflektált keresés-értékválasztás jegyében jutnak el a csoportok, ízlésközösségek keretén belül vállalt aktív elköteleződésig. Ez egyúttal arra is magyarázatként szolgál, hogy hogyan egyeztethető össze az individualitás és a lokális közösségekhez való csatlakozás igénye.

Ezek a jelenségek különféle példái lehetnek annak, ahogyan felerősödik a posztindusztriális társadalomban az értékválasztás, az életforma és általában az identitás heterogenitása iránti szükséglet. „A társadalom meghatározó pluralizálódása már régóta és ma különösen az individuumokra vonatkozik. Az identitás egyre kevésbé monolitikus, egyre inkább pluralisztikus fogalom. Az élet a mai körülmények között az élet pluralitását jelenti: az élet leginkább a különböző életformák közötti átmenetként értelmezhető” (Welsch 2011: 124–125). Mindez a szubjektum új interpretációs módozatait teszi szükségessé, amely feltételezi a nyilvánosság tételét, továbbá a megosztás és a visszajelzés iránti igényt is magában foglalja. Ez tehát a nyilvánosság új fórumait generálja, amelyek között foglalhatnak helyet a Slow-mozgalmak színterei is. Azonban a pusztán megmutatkozás a nyilvánosság előtt még nem jelenti azt, hogy ezzel meg is valósult volna a szubjektum új konstituálódása, hiszen az lehet pusztán maszkokkal, szerepekkel végzett külsőleges játék, abban az értelemben, hogy tetszőlegesen reprodukáljuk valamelyiket. Ahhoz, hogy magunk és mások számára jelentőssé váljék a szubjektumnak a kifejeződése, szükséges feltételezni valamifajta dinamikát is, amely a már említett bevonódás során valósul meg. A dinamika az itt tárgyalt összefüggésben az időhöz való viszonyt, az idő kezelésének egy bizonyos technikáját jelenti. Ez lehet a gyorsulás, a pörgés elfogadása, a kísérlet, hogy lépést tartsunk vele, de jelentheti ennek az ellenkezőjét, a felpörgő folyamatokkal való szembezállást, a tudatos lassítás szándékát is, ahogy ezt a Slow-mozgalmak esetében láthatjuk.

Azonban a Slow eddig sorra vett sajátosságai egyben azt a kérdést is felvetik, hogy a kommunikáció melyik modelljének feleltethető meg, hiszen az általa kialakított nyilvánosság fórumain a tevékenységek egyszerre instrumentálisak és szimbolikusak. Ez utóbbi jelleg miatt a mozgalmak megnyilvánulásai részben a *rituális kommunikáció* körébe sorolhatók, hiszen a valóságról alkotott képzet létrehozása és fenntartása is a kommunikációs folyamat révén valósul meg. Mivel azonban eredetét és kibontakozását tekintve a Slow valamilyen probléma megoldására született, ezért értelmezhető kommunikációs szempontból a *participációs modell* szerint is. (Horányi 2007) Ennek értelmében résztvevői és csoportjai az idő kezelésének problémájára szerveződött ágensek, akik releváns felkészültségeiket az általuk fenntartott kommunikációs folyamatok során teszik elérhetővé.

A nyilvánosságelméletek sokáig jellemzően racionális befogadóval számoltak, és csak a populáris kultúra kutatása nyomán jelentek meg a vonatkozó teóriák fogalomtárában olyan meghatározó összetevők, mint az érzés, az érzelem. (McQuail 2003) Ehhez kapcsolódik a nyilvánosságnak esztétikai tapasztalatként való felfogása, amely a fentebb már hivatkozott esztétikai elméletekben Nicolas Bourriaud *relációesztétikai* elképzelésében ölt meghatározó jelleget. Hiszen az említett szerző a relációkban képződő esztétikai tapasztalat mellett érvelve tulajdonképpen egyfajta kibővített, az értelem mellett az érzések és érzéki tapasztalatok együttesében megvalósuló *esztétikai nyilvánosság* világát körvonalazza. (Bourriaud 2007)

Összegzés: Slow és mediatisáció

Amennyiben a Slow jelenségét a mindennapi életbe ágyazódva próbáljuk megérteni, az eddigi megközelítések során újra és újra szembetűnik annak cselekvés- és hatásjellege, valamint kapcsolatokra orientáltsága. Ezek a morális és esztétikai tapasztalat egybefonódásával függnek össze a nyilvánosság színterein. Olyan gyakorlat körvonalazódik ennek során, amelynek

velejárója a mediatisáció. A „kifejezés ebben az értelmezésben a médiaintézmények, értékek és technológiák fokozott áthatóvá válása és autonómiája által létrehozott teljesítmény felhalmozódását határolja körül. Lényegében ezek a tényezők már nem közvetítik, hanem alkotják a hatalmat.” (Deacon – Stranyer 2014: 1034) Ebben az összefüggésben mindez úgy is értelmezhető, hogy az egyéneket olyan társadalmi és kulturális tevékenységekbe vonja be, amelyek felelősséggel járnak. (Silverstone 2010)

A Slow-mozgalom már a digitális kommunikációs technikák szélesebb körű használatba vétele előtt megjelent és terjedni kezdett, és a hálózati kommunikáció korszakában is egyre jelentősebb mértékben van jelen a posztindusztriális társadalmakban. A Slow alapja a társadalom civil szférájából induló kezdeményezés, amely feltételezi a személyes részvételt, és célja a modern technológia keretek közé szorítása az emberi élet minősége jegyében. A tényleges életgyakorlatok átformálását viszi véghez, miközben a példák kölcsönösen inspirálják egymást. A részvétel tehát itt erős elkötelezettséget jelent, ideológiák és akár közvetítő technológiák nélkül is. De ha egy mozgalmat napjainkban társadalmi hálózatnak tekintünk, akkor ez – mint a nyilvánosság egyik gyakorlata – feltételez valamilyen általa használt kommunikációs technológiát, amely így potenciális köztérnek tekinthető. „Azonban éppen a technológián belülség, annak használatba vétele ki is mutatja azokat a belső ellentmondásokat, amelyek egyrészt az információhoz való korlátlan hozzáférés és a tájékozottság közti különbség jelent, vagy, hogy az online véleménynyilvánítás a befolyásosság, az aktivitás illúzióját kelti.” (Andok 2016: 133)

A kritikai technológiakutatás nyomán kiderült, hogy nem a hálózati kommunikáció formálja át az életvitelt, hanem a felhasználók alakítják annak használati módját saját igényeik, kulturális preferenciáik szerint. Eszerint a digitális alapú nyilvánosság nem pozicionálja újra a valós társadalmi térben zajló gyakorlatokat, legfeljebb hozzájárul azok koordinációjához. A digitális ismerősök köre nem jelent elég erős kötést ahhoz, hogy az aktivitás magasabb kockázattal járó formáira késztessek a résztvevőket. Mindehhez még hozzáfűzhetjük azt az észrevételt is, hogy az ehhez kapcsolódó technológiák köre és ezek használatának módja nem tekinthető autonóm entitásnak vagy rendszernek. Azok inkább a társadalmi kapcsolatok nyomán formálódó jelenségként értelmezhető, amelynek az értékei is a kommunikatív folyamatok során jönnek létre. (Tófalvy 2017)

A média tehát a mozgalom egyik *lehetőséges* színtere, amely lehetővé teszi más színterek használatával együtt, hogy olyan gyakorlatok jöjjenek létre, és állandósuljanak, amelyek kölcsönösen hatnak is egymásra. Couldry (2012) nyomán ide tartozik a keresés és kereshetőség, amely nemcsak tudástartalmakra vonatkozik, hanem utakat és helyeket is jelenthet. Ehhez kapcsolódik a bemutatás gyakorlata, amellyel egy áramlás résztvevőjévé válhat valaki. A jelenlét a közösségi térben, az archiválás pedig a közösségi időben megjelenő gyakorlat, amely segít a kapcsolattartás és a közösségivé tétel megvalósulásában.

Nem feledkezhetünk meg az időnek arról a vonatkozásáról sem a Slow-mozgalom kapcsán, amit a kezdetek, az 1986-os indulás óta eltelt több mint három évtized jelent. Ennek során – némiképpen ironikusan fogalmazva – a lassúság fokozatosan egyre gyorsuló ütemű térbeli és tematikus expanziójáról beszélhetünk.

Megerősíthető, hogy a Slow által sokféle nyilvánosság generálható, amelyek jelentése, funkciója, célja is tágabb és összetettebb jelenségként érthető csak meg. Ebben az összefüggésben is különösen indokolt a Slow-mozgalomra irányuló további figyelem a kommunikációtudományi kutatások felől. A mozgalom képes volt az időkezelés komplex (egyéni és közösségi, individuális és intézményesült, technikai és szimbolikus, szemlélhető és bevonódást feltételező, értékek és gyakorlatok viszonylatait rendező) problematikáját meggyőző és hiteles módon strukturálni és kontextualizálni, és ennek során megteremteni és fenntartani a hiteles alternatívaként megmutatkozó, markáns és mégis rugalmas nyilvánosság világát.

IRODALOM

- Andok Mónika (2016) *Digitális média és mindennapi élet – Konvergencia, kontextus, közösségi média*. Budapest, L'Harmattan Kiadó.
- Bourriaud, Nicolas (2007) *Relációesztétika*. Budapest, Műcsarnok.
- Brand, Stewart (2001) *Amíg világ a világ*. Budapest, Vince Kiadó.
- Carr, Nicholas (2014) *Hogyan változtatja meg az agyunkat az internet?* Budapest, HVG könyvek.
- Couldry, Nick (2012) *Media, Society, World: Social Theory and Digital Media Practice*. Cambridge, Polity Press.
- Deacon, David – Stanyer, James (2014) Mediatization: Key Concept or Conceptual Bandwagon? *Media, Culture & Society*, Vol. 36., No. 7. 1032–1044.
<https://doi.org/10.1177/0163443714542218>
- Elias, Norbert (1990) Az időről. In: Gellériné Lázár Márta (1990szerk.) *Időben élni. Történeti-szociológiai tanulmányok*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 15–46.
- Inglehart, Ronald (1988) The Renaissance of Political Culture. *American Political Science Review*. Vol. 82., No. 4, 1988. 12–24. <https://doi.org/10.2307/1961756>
- Habermas, Jürgen (2011) *A kommunikatív cselekvés elmélete*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Hartai László (2015) *Médiaesemény – esettanulmányok*. Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.
- Honoré, Carl (2014) *Slow – a lassúság dicsérete*. Szeged, Lazi Kiadó.
- Horányi Özséb (2007szerk.) *A kommunikáció mint participáció*. Budapest, AKTI–Typotex.
- Iyer, Pico (2014) *A nyugalom művészete. Kalandozások egy helyben*. Budapest, HVG Könyvek.
- Long Now Foundation, <http://longnow.org> (Utolsó letöltés dátuma: 2019. április 28.)
- Maquet, Jacques (2003) *Az esztétikai tapasztalat*. Debrecen, Csokonai Kiadó.
- McQuail, Denis (2003) *A tömegkommunikáció elmélete*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Petrini, Carlo (2001) *Slow Food: the case for taste*. New York, Columbia University Press.
<https://doi.org/10.1080/07409710500334533>
- Polónyi István (2007) Piac helyett adminisztráció? *Educatio*, 2007/2. 271–284.
- Shusterman, Richard (2015) *A gondolkodó test. Szómaesztétikai esszék*. Szeged, JATE Press.
- Silverstone, Roger (2010) *Médiaerkölcs*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Slow Movement, https://www.slowmovement.com/slow_food.php
(Utolsó letöltés dátuma: 2019. április 2.)
- Slow Budapest, <https://slowbudapest.com> (Utolsó letöltés dátuma : 2019. június 5.)
- The Slow Media Manifesto, <http://en.slow-media.net/manifesto>
(Utolsó letöltés dátuma : 2019. október 24.)
- Tófalvy Tamás (2017) *A digitális jó és rossz születése*. Budapest, L'Harmattan Kiadó.
- Welsch, Wolfgang (2011) *Esztétikai gondolkodás*. Budapest, L'Harmattan Kiadó.